

Kahisevasta kansainväliseen – pukeutumisen monimuotoistuminen Suomessa

Suomen saamenpuvut, *FM Minna Majanen*

Saamenpuku on yksi saamelaiskulttuurin näkyvimmistä symboleista. Se on saamelaisten kansanpuku, joka osoittaa jäsenyyttä tiettyyn sukuun, alueeseen ja kansaan. Saamelaista pukuperinnettä tuntevalle puku kertoo paljon kantajastaan, kun taas pukukoodia tuntemattomalle saamenpuku edustaa lähinnä vain saamelaisuutta.

Suomessa saamenpukualueita ja -malleja on nykyisin viisi: Utsjoen, Enontekiön, Inarin ja Vuotson (Sodankylän) sekä kolttasaamelainen. Puvut eroavat toisistaan mm. koristelun ja värien käytön suhteen. Sekä puvun kantaja että sen tekijä päättävät yhdessä, millainen puvusta tulee noudattaen kuitenkin pukualueen ja perinteen asettamia vaatimuksia. Saamenpuvussa yhdistyvät taidokas käsityötaito, käyttökelpoisuus ja kauneus.

Saamenpuvun käyttöä sääntelevät kirjoittamattomat normit. Ei ole yhdentekevää miten, milloin ja millaista pukua käytetään. Perinteisesti saamenpuku on ollut yksilöllinen ja kantajalleen tehty, eikä toisten pukuja ole käytetty. Aikaisemmin puvun on ommellut perheen äiti, nykyisin myös muu nais-sukulainen, -tuttava tai ammattiompelija. ”Kädenjäljestä” voi tunnistaa jopa puvun tekijän.

Saamelaiset ovat käyttäneet perinteistä vaatettaan vuosisatojen ajan, mutta saamelainen pukuperinne on ollut ja on elävää ja muuntuvaa. Puvun ilmeeseen ovat vaikuttaneet mm. varallisuus ja saatavilla olleet materiaalit. Saamenpuku on muuttunut nahkaisesta ja päivittäin käytössä olleesta puvusta kankaiseksi juhlapuvuksi, johon vaikuttavat muotivirtaukset. Saamenpukua käytetään nykyisin esimerkiksi erilaisissa perhejuhlissa, edustustilaisuuksissa ja silloin kun halutaan korostaa omaa saamelaisuuttaan ja yhteenkuuluvuutta muihin saamelaisiin. Arkikäytön vähennyttyä puvun symbolinen arvo saamelaisten etnisen identiteetin ilmentäjänä on korostunut.

Saamenpuku on aina ollut suosittu myös ei-saamelaisten keskuudessa. Valitettavasti valtaväestö on ominut vähemmistön identiteettiä omiin tarkoituksiinsa, sillä saamenpukua hyödynnetään, suorastaan väärinkäytetään, lukuisissa yhteyksissä matkailuelinkeinosta tanssiesityksiin ja missikisoihin. Monet saamenpukuun pukeutuvista eivät ole saamelaisia ja puku saattaa lisäksi ainoastaan muistuttaa saamenpukua olematta minkään oikean saamenpukualueen puku.

Oikeus puvun käyttöön on sidoksissa henkilön saamelaiseen alkuperään. Tästä voidaan poiketa antamalla puku lahjaksi arvostetulle henkilölle ja myös ei-saamelainen puoliso voi käyttää sitä per-

heyhteisön tukemana. Lähtökohtana on, että puku on saamelaisen tekemä, puettu saamelaisten pukeutumiskoodeja noudattaen ja käytetty kunnioituksella. Esimerkiksi eri saamenpukualueiden ja sukupuolten vaatteita ja asusteita ei saa sekoittaa keskenään. Saamenpuku on tärkeä osa saamelaista identiteettiä, eivätkä saamelaiset voisi luopua puvustaan kadottamatta jotakin itsestään ja kulttuuristaan.